

Wycena kapitału intelektualnego jako paradygmat współczesnej rachunkowości

Tomasz Zygmąński*

Streszczenie: *Cel* – celem artykułu jest analiza sposobu definiowania kapitału intelektualnego przez nauki ekonomiczne, a zwłaszcza przez rachunkowość, oraz przegląd metod pomiaru jego wartości.

Metodologia badania – w artykule wykorzystano metodę analizy zasobów literaturowych, metodę indukcji i dedukcji oraz obserwację.

Wynik – w opracowaniu wskazano, że włączenie kapitału intelektualnego do tradycyjnego systemu rachunkowości jest ważnym, ale trudnym zadaniem współczesnej rachunkowości.

Oryginalność/wartość – opracowanie jednolitych standardów wyceny kapitału intelektualnego jest niezbędne dla prawidłowej realizacji funkcji informacyjnej rachunkowości przedsiębiorstw funkcjonujących w gospodarce opartej na wiedzy. Problem wyceny kapitału intelektualnego stanowi paradygmat rachunkowości. W artykule zawarto autorską definicję kapitału intelektualnego w rachunkowości.

Słowa kluczowe: kapitał intelektualny, wartości niematerialne, paradygmat

Wprowadzenie

Kształtowanie zasobów kapitału intelektualnego w przedsiębiorstwie jest problemem aktualnym i ważnym. Ze względu na wzrost zapotrzebowania na nowe kompetencje i umiejętności kapitał intelektualny stanowi wyznacznik rozwoju organizacji, a co za tym idzie – również gospodarki i społeczeństwa. We współczesnej gospodarce zasoby wiedzy są istotnym potencjałem przedsiębiorstwa. W warunkach konkurencji efektywne wykorzystanie kapitału intelektualnego, w którym zgromadzony jest odpowiedni potencjał wiedzy, sprzyja wzmocnieniu pozycji konkurencyjnej przedsiębiorstwa (Kijek, 2012, s. 33–34).

Kapitał intelektualny przedsiębiorstwa jest zagadnieniem często podejmowanym przez naukowców. Dzięki nim powstały różne definicje i formuły kapitału intelektualnego oraz modele mające na celu jego wycenę na podstawie wybranych mierników (Staszek, Pamuła, 2015, s. 13). Jednak określenie wartości kapitału intelektualnego i jego składowych nie jest zadaniem łatwym. Często jest rezultatem subiektywnych ocen. Z tego między innymi względu wartość tego kapitału nie jest wykazywana w księgach rachunkowych, mimo

* mgr Tomasz Zygmąński, Uniwersytet Szczeciński, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Instytut Rachunkowości, 71-101 Szczecin, ul. A. Mickiewicza 64, e-mail: tomasz.zygmanski@usz.edu.pl

że jednym z wielu zadań rachunkowości jest ewidencja kontrolowanych zasobów, w tym zasobów wiedzy, a więc również kapitału intelektualnego (Niemczyk, 2015a, s. 102).

Celem artykułu jest analiza definicji kapitału intelektualnego, sposobu pojmowania go przez współczesną rachunkowość, przegląd metod wyceny jego wartości oraz odpowiedź na pytanie, czy wycenę kapitału intelektualnego można traktować jako paradygmat rachunkowości.

Podstawową metodą badawczą zastosowaną w opracowaniu jest analiza literatury tematu. Metodę analityczną wsparto indukcją i dedukcją.

1. Pojęcie kapitału intelektualnego w rachunkowości

Istotną determinantą wartości przedsiębiorstwa są jego zasoby niematerialne. Obecnie wiemy, że wiedza pracowników i organizacja przedsiębiorstwa oraz cała infrastruktura zapewniająca sprawną komunikację i zarządzanie informacją tworzą tak zwany kapitał intelektualny przedsiębiorstwa (Chrzanowski, Głazewska, 2011, s. 1). Zanim jednak jednoznacznie określono istotę kapitału intelektualnego, pojęcie to przeszło ewolucję.

Określenie kapitału intelektualnego pochodzi od podstawowej kategorii ekonomii, jaką jest kapitał. Ekonomiści posługują się dwoma pojęciami (Janasz, 2008, s. 69–70):

- a) kapitał realny (rzeczowy) – rozumiany jako ilość dóbr materialnych wykorzystywanych do produkcji innych dóbr;
- b) kapitał finansowy (pieniężny) – rozumiany jako źródło finansowania kapitału realnego.

Rozważania na temat kapitału mogą być prowadzone również na płaszczyźnie myślowo-abstrakcyjnej. Oznacza to, że kapitał jest kategorią ekonomiczną posiadającą zdolność do wzrostu (www.ksiegowosc.infor.pl). To właśnie w tym kontekście należałoby rozpatrywać ogólnie pojęty kapitał intelektualny przedsiębiorstwa. Nie jest on ani kapitałem rzeczowym, ani kapitałem finansowym, a jedynie abstrakcyjną kategorią o charakterze niematerialnym.

Umiejscowienie kapitału intelektualnego w różnych zasobach wiąże się z funkcjonowaniem rozmaitych jego określeń, co ilustruje rysunek 1.

Twórcą pojęcia *kapitał intelektualny* jest J.K. Galbraith, który w liście z 1969 roku do M. Kaleckiego pisze: „jestem ciekaw, czy zdaje Pan sobie sprawę z tego, jak wiele mu wszyscy na świecie zawdzięczamy, wkładowi Pańskiego kapitału intelektualnego w ostatnich dekadach”. Na przestrzeni wielu lat badacze z całego świata zajmujący się problemem kapitału intelektualnego sformułowali wiele jego definicji. Ich mnogość skłania do poszukiwania pewnego kompromisu oraz dążenia do stworzenia powszechnie akceptowanej interpretacji tego pojęcia (Ujwary-Gil, 2010, s. 87–89). W tabeli 1 przedstawiono zestawienie wybranych definicji kapitału intelektualnego.

Rysunek 1. Wybrane określenia kapitału zlokalizowanego w różnych zasobach

Źródło: opracowanie własne na podstawie Dobija (2014), s. 23.

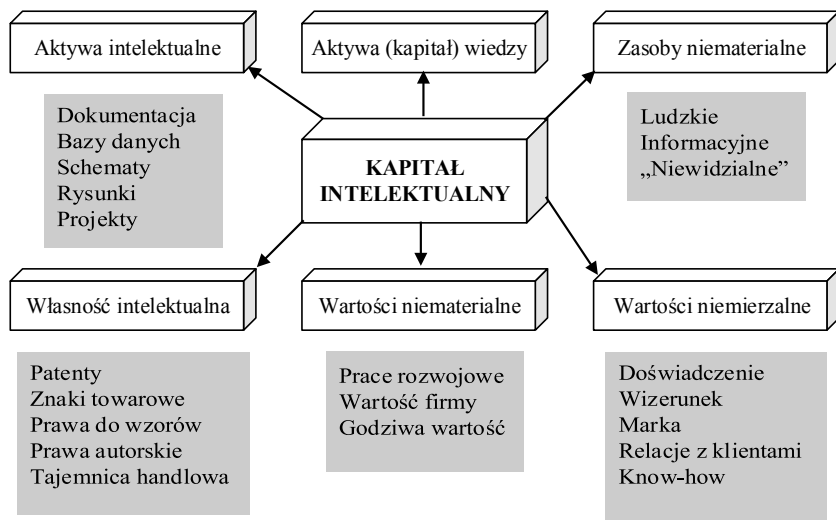
Tabela 1

Definicje kapitału intelektualnego

Autor/autorzy	Definicja kapitału intelektualnego
J.K. Galbraith	Cała działalność intelektualna człowieka.
A. Brooking	Całokształt wartości niematerialnych i prawnych.
W.I. Hudson	Jest to suma wszystkich wiedzy, którą posiada każda jednostka w organizacji, która daje firmie przewagę konkurencyjną na rynku.
T.A. Stewart	Materiał intelektualny: wiedza, informacje, własność intelektualna i doświadczenie, które mogą być wykorzystane do tworzenia bogactwa.
M. Bratnicki	Suma wiedzy posiadanej przez ludzi tworzących społeczności przedsiębiorstwa oraz praktyczne przekształcenie tej wiedzy w składniki wartości firmy. Suma kapitału ludzkiego i kapitału strukturalnego.
L. Edvinsson, M.S. Malone	Ukryte aktywa, które odzwierciedlają lukę pomiędzy wartością rynkową a księgową firmy. To: wiedza, doświadczenie, technologia organizacyjna, stosunki z klientami oraz umiejętności zawodowe, które pozwalają firmie osiągnąć przewagę konkurencyjną.
Organizacja ds. Ekonomicznej Współpracy i Rozwoju (OECD)	Ekonomiczna wartość dwóch kategorii nienamacalnych aktywów przedsiębiorstwa: kapitału organizacyjnego (strukturalnego) i kapitału ludzkiego.
Międzynarodowe Stowarzyszenia Księgowych (AIA – Association of International Accountants)	Nakłady na wszystkie nowe, celowe działania lub narzędzia wykorzystywane w danym przedsiębiorstwie mające na celu zmianę ilościową lub rozszerzenie istniejącej wiedzy albo też nabycie lub polepszenie istniejących dóbr lub mające na celu nabycie całkowitej nowej wiedzy. Całkowity kapitał przedsiębiorstwa odnoszący się do wiedzy w nim zawartej (<i>knowledge-based equity</i>).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Derun (2013), s. 498; Brooking (1996), s. 205; Bombiak (2012), s. 230; Edvinsson, Malone (1997), s. 378; Wójcik-Jurkiewicz (2011), s. 323–324; Skrzypiek (2014), s. 96.

Według A. Ujwary-Gil pojęcie kapitału intelektualnego jest złożone i powiązane z innymi kategoriami ekonomii i dyscyplin pokrewnych, zwłaszcza takich, jak finanse i rachunkowość (rysunek 2).

Rysunek 2. Kategorie powiązane z kapitałem intelektualnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ujwary-Gil (2010), s. 88.

Bardzo często pojęcie kapitału intelektualnego jest stosowane zamiennie z innymi kategoriami, które są z nim powiązane. Wybór konkretnego terminu zależy od dziedziny czy dyscypliny naukowej, w której ramach są prowadzone badania, przy czym pojęcie *kapitał intelektualny* najczęściej jest wykorzystywane w naukach o zarządzaniu, zaś w ekonomii używa się pojęcia *aktywa wiedzy*², natomiast rachunkowość powszechnie posługuje się określeniem *wartości niematerialne* (Dobija, 2004, s. 38).

Wartości niematerialne zostały zdefiniowane przez prawo bilansowe. Tabela 2 przedstawia definicje wartości niematerialnych ujęte w polskich i międzynarodowych regulacjach rachunkowości.

² Pojęcie *kapitał intelektualny* używane jest często zamiennie z pojęciem *aktywa wiedzy*, przy czym:

- kapitał intelektualny** – może być rozumiany jako cały majątek wynikający z wiedzy (sama wiedza lub rezultat procesu jej transformacji);
- własność intelektualna** – jest elementem kapitału intelektualnego i jest prawnie zdefiniowana (prawa własności do patentów, znaków towarowych, prawa autorskie);
- aktywa intelektualne, aktywa wiedzy** – ich definicja jest mało konkretna; pojęcia szersze od własności intelektualnej.

Tabela 2

Pojęcie wartości niematerialnych w polskim i międzynarodowym prawie bilansowym

Ustawa o rachunkowości	MSR 38 „Aktywa niematerialne”
Przez wartości niematerialne i prawne rozumie się nabyte przez jednostkę, zaliczane do aktywów trwałych prawa majątkowe nadające się do gospodarczego wykorzystania, o przewidywanym okresie ekonomicznej użyteczności dłuższym niż rok, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki, a w szczególności:	Przez wartości niematerialne rozumie się nieposiadające postaci fizycznej niepieniężne składniki aktywów, które są możliwe do zidentyfikowania. Składnik wartości niematerialnych jest możliwy do zidentyfikowania, jeżeli:
a) autorskie prawa majątkowe, prawa pokrewne, licencje, koncesje;	a) można go wyodrębnić lub oddzielić od jednostki i sprzedać, przenieść, udzielić na niego licencji, wynająć lub wymienić, osobno albo razem z odnośną umową, innym możliwym do zidentyfikowania składnikiem aktywów lub zobowiązaniem niezależnie od tego, czy jednostka zamierza tak uczynić lub
b) prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, wzorów użytkowych oraz zdobniczych;	b) powstaje na skutek praw wynikających z umowy lub z innych tytułów prawnych, niezależnie od tego, czy prawa te można przenieść lub oddzielić od jednostki lub od innych praw i obowiązków.
c) <i>know-how</i> .	Dodatkowo składnik wartości niematerialnych cechuje się możliwością:
	a) sprawowania nad nim kontroli;
	b) osiągnięcia przyszłych korzyści ekonomicznych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie art. 3 ust. 1 pkt 14 ustawy z 29.09.1994 o rachunkowości oraz MSR 38 „Aktywa niematerialne” (§ 9–17).

Tylko część wartości niematerialnych jest ujawniana w tradycyjnej rachunkowości. Większość z nich nie spełnia warunków określonych w prawie bilansowym. Dlatego nie mogą być prezentowane w sprawozdaniu finansowym. Sytuacja ta dotyczy również tej części zasobów niematerialnych, które składają się na kapitał intelektualny przedsiębiorstwa. Wynika to z faktu, że takie elementy, jak: dbałość o wysoką jakość produktów, wiedza, umiejętności i doświadczenie pracowników, rozwinięta sieć dobrych relacji handlowych itp., są niemożliwe do zidentyfikowania w myśl definicji wartości niematerialnych. Dodatkowo sporna jest kwestia sprawowania kontroli nad tymi elementami.

Mimo że pojęcie kapitału intelektualnego jest powszechnie stosowane w naukach ekonomicznych, nie ma ono precyzyjnej wykładni. W ujęciu ogólnoeconomicznym jest kojarzone z wiedzą, umiejętnościami, doświadczeniem, technologią i relacjami z klientami. Rachunkowość wiedzy postrzega kapitał intelektualny jako źródło finansowania zasobów (Niemczyk, 2011, s. 110). Oznacza to, że kapitał intelektualny nie jest utożsamiany w rachunkowości jako aktywa niematerialne, które w systemie rachunkowości finansowej rozpatrywane są jako aktywa wchodzące w skład tradycyjnego bilansu. W tym przypadku to nie kapitał intelektualny, lecz kapitał finansowy jest ich równowagą po stronie pasywów (Niemczyk, 2015a, s. 29). W związku z tym kapitał intelektualny w rachunkowości należy rozpatrywać jako źródło finansowania kompetencji (wiedzy, umiejętności i doświadczenia) pracowników zatrudnionych w przedsiębiorstwie, które jako zasoby gospodarcze składają się na tak zwane aktywa kompetencyjne. Kierując się takim sposobem pojmowania kapitału intelektualnego, tradycyjne równanie bilansowe przedstawiane jako „aktywa = pasywa” w dobie gospodarki opartej na wiedzy można zaprezentować na wyższym poziomie uogólnienia (Niemczyk, 2015a, s. 65):

aktywa kompetencyjne = kapitał intelektualny.

Analiza zagadnienia kapitału intelektualnego w naukach ekonomicznych pozwala na sformułowanie definicji kapitału intelektualnego w rachunkowości:

Przez kapitał intelektualny w rachunkowości należy rozumieć źródła finansowania aktywów kompetencyjnych stanowiące równowartość zaangażowanych środków pieniężnych i rzeczowych niezbędnych do powstania zasobów wiedzy, umiejętności i doświadczenia pracowników, będących w dyspozycji przedsiębiorstwa w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych i pozaekonomicznych.

Ze względu na brak jednolitej definicji oraz problem z przypisaniem kapitału intelektualnego do kategorii wartości niematerialnych nie może on być ujawniany w księgach rachunkowych. Wielu badaczy wskazuje na konieczność pomiaru, wyceny i sprawozdawczości kapitału intelektualnego. Uważają oni, że wprowadzenie rachunkowości zasobów jest dobrym sposobem dostosowania rachunkowości do warunków gospodarki opartej na wiedzy. Według A. Jarugowej i J. Fijałkowskiej niezbędne jest poszerzenie tradycyjnych zasobów przedsiębiorstwa o niewykazywane w bilansie zasoby, do których można zaliczyć również kapitał intelektualny (Paździor, 2009, s. 116).

2. Wycena kapitału intelektualnego w rachunkowości

Nową formą ekonomicznej organizacji społeczeństwa jest gospodarka oparta na wiedzy. W społeczeństwie postindustrialnym istotnymi kategoriami, obok pojęcia kapitału, są: wiedza, kompetencje oraz kapitał intelektualny. Dotychczas zaproponowano wiele mniej lub bardziej udanych koncepcji wyceny kapitału intelektualnego. Mimo to księgowi wciąż sporządzają sprawozdania finansowe bez ujawniania wartości kapitału intelektualnego. Jednak powstanie gospodarki opartej na wiedzy powoduje, że księgowi i finansiści będą musieli się zmierzyć z problemami towarzyszącymi przemianom zachodzącym w gospodarce. Jednym z tych problemów jest niewątpliwie wycena i sprawozdawczość w zakresie kapitału intelektualnego jako istotnego elementu gospodarki postindustrialnej (Niemczyk, 2014, s. 144–145). Włączenie kapitału intelektualnego do systemu rachunkowości staje się pilną potrzebą. Umożliwi to efektywne zarządzanie tym kapitałem. W tym celu niezbędne jest zastosowanie przez tradycyjną rachunkowość nowych narzędzi pomiaru, wyceny i komunikowania kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa. Włączenie tej kategorii do systemu rachunkowości można rozpatrywać dwojako. Pierwszy sposób obejmuje opis działań, w których uczestniczy kapitał intelektualny, w dodatkowym sprawozdaniu dołączonym do obligatoryjnego sprawozdania finansowego. Drugie podejście miałyby polegać na pomiarze kapitału intelektualnego przez zastosowanie ogólnie akceptowanej miary (Fijałkowska, 2012, s. 415). Badania nad teorią rachunkowości starają się dostarczyć odpowiedzi na to, w jaki sposób wyceniać wiedzę, jak ujmować zasoby niematerialne w księgach rachunkowych, jak prezentować je w sprawozdaniach finansowych, aby były dostosowane do wymagań gospodarki opartej na wiedzy. Uważa się, że rachunkowość powinna dążyć do raportowania wielkości typowej dla tak zwanej nowej gospodarki – kapitału intelektualnego. Jest to konieczne do

prawidłowego spełniania roli rachunkowości, jaką jest dostarczanie informacji niezbędnych do podejmowania racjonalnych decyzji ekonomicznych (Wójcik-Jurkiewicz, 2011, s. 328). Pierwsze propozycje rozwiązań tych problemów zostały już sformułowane przez nauki ekonomiczne (Niemczyk, 2015b, s. 67).

Pomiar i wycena kapitału intelektualnego są niezwykle skomplikowane. Warto jednak podjąć to wyzwanie, ponieważ pomiar i wycena zasobów przedsiębiorstwa przyczyniają się do usprawnienia procesu podejmowania decyzji, umożliwiają lepsze zarządzanie przedsiębiorstwem oraz ułatwiają ocenę pozycji strategicznej przedsiębiorstwa (Fijałkowska, 2012, s. 416). Brak wiarygodnych i powszechnie akceptowanych metod pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego prowadzi do asymetrii informacji oraz nieobiektywnej wyceny rynkowej przedsiębiorstwa, co skutkuje wahaniami na rynkach kapitałowych i niewłaściwą alokacją środków inwestycyjnych (Urbanek, 2007, s. 41). Uciążliwość pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego wynika z faktu, że jego elementy są trudne do zidentyfikowania, często są niejednoznacznie zdefiniowane i funkcjonują w ścisłym związku z innymi ogniwami, a ich wyodrębnienie jest niemożliwe lub wpływa na zmianę ich wartości (Fijałkowska, 2012, s. 416). Istotne jest, aby pomiar i wycena kapitału intelektualnego koncentrowały się na przyszłym potencjale przedsiębiorstwa. Przy czym należy pamiętać, że pomiar w rachunkowości odbywa się nie tylko w jednostce pieniężnej, ale również w innych jednostkach, z kolei wycena zmierza do ustalenia jego wartości w ujęciu pieniężnym. Jednak mierniki określające kapitał intelektualny mają zazwyczaj charakter opisowy, a nie ilościowy, co powoduje, że trudno jest je wyrazić w pieniądzu.

W literaturze kapitału intelektualnego wiele miejsca poświęcono wycenie aktywów wiedzy jednostki gospodarczej. W przekonaniu wielu naukowców rzeczywista wartość spółki może być określona wyłącznie po uwzględnieniu jej wartości niematerialnych. Stoją oni na stanowisku, że takie elementy, jak: wartość firmy, wiedza pracowników, kultura organizacyjna, relacje z udziałowcami, dostęp do rynków, pozycja konkurencyjna jednostki i wiele innych pozabilansowych zasobów, muszą być uwzględnione w wycenie wartości przedsiębiorstwa. Z tego względu znajomość wartości kapitału intelektualnego odgrywa kluczową rolę. Zewnętrzna perspektywa pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego może być szczególnie przydatna przy wewnętrznym jego pomiarze, wycenie wartości niematerialnych w rachunkowości oraz sprawozdawczości z zakresu zarządzania wiedzą (Marr, Schiuma, Neely, 2004, s. 553).

3. Metody pomiaru wartości kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa

Jak już wspomniano, istnieje wiele koncepcji wyceny kapitału intelektualnego. Można wyróżnić 4 grupy metod pomiaru i wyceny jego wartości. Są one zestawione w tabeli 3. Podział ten został zaproponowany przez K.-E. Sveiby'ego (Stańczyk, Kryński, 2007, s. 228).

Tabela 3

Metody pomiaru kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa i wyceny jego wartości

Grupa metod pomiaru i wyceny wartości kapitału intelektualnego	Opis grupy metod pomiaru i wyceny wartości kapitału intelektualnego	Metody pomiaru i wyceny wartości kapitału intelektualnego
Oparte na kapitalizacji rynkowej	Umożliwiają określenie różnicy między wartością rzeczywistą przedsiębiorstwa a jego wartością księgową.	Wskaźnik „Q” Tobina, wskaźnik wartości rynkowej do wartości księgowej MV/BV, IAMV (<i>Investor Assigned Market Value</i>), IBS (<i>Invisible Balance Sheet</i>)
Oparte na zwrocie na aktywach (ROA)	ROA uzyskuje się, dzieląc średnie zyski przed opodatkowaniem w okresie <i>t</i> przez średnią wartość aktywów materialnych w okresie <i>t</i> . Wynik z dzielenia porównuje się ze średnią danego sektora. Otrzymaną różnicę następnie mnoży się przez średnią wartość aktywów materialnych. W ten sposób otrzymuje się wartość przeciętnych rocznych zysków z aktywów niematerialnych. Uzyskana kwota po podzieleniu przez średni koszt kapitału przedsiębiorstwa lub stopę dyskontową określa całkowitą wartość kapitału intelektualnego.	Ekonomiczna wartość dodana EVA TM , CIV (<i>Calculated Intangible Value</i>), KCE (<i>Knowledge Capital Earnings</i>), VAIC TM (<i>Value Added Intellectual Coefficiency</i>), HRCA (<i>Human Resources Costing and Accounting</i>)
Bezpośrednia wycena kapitału intelektualnego	Szacowanie pieniężnej wartości poszczególnych elementów kapitału intelektualnego.	IAV (<i>Intangible Assets Valuation</i>), TVC TM (<i>Total Value Creation</i>), IVM (<i>Inclusive Valuation Methodology</i>), TB (<i>Technology Broker</i>), Citation-Weighted Patents, VE (<i>The Value Explorer</i>), Accounting for the future
Karty punktowe (karty wyników)	Identyfikacja i pomiar poszczególnych składników aktywów niematerialnych za pomocą wskaźników niepieniężnych.	Zrównoważona karta wyników (BSC – <i>Balanced Scorecard</i>), Skandia Nawigator TM , IC-Rating, monitoraktywów niematerialnych (IAM – <i>Intangible Assets Monitor</i>) VCS (<i>Value Chain Scoreboard</i>), IC-Inde TM , Business IQ, MAGIC (projekt badawczy Unii Europejskiej), ICS (<i>Intellectual Capital Statements</i>), Projekt MERITUM, ICDV (<i>Intellectual Capital Dynamic Value</i>), NICI (<i>National Intellectual Capital Index</i>), KAC (<i>Knowledge Audit Cycle</i>), VCI (<i>Value Creation Index</i>)

Źródło: opracowanie własne na podstawie Stańczyk, Kryński (2007), s. 228 oraz Paliszkievicz (2009), s. 119.

Powyższe metody są powszechnie omawiane w publikacjach zagranicznych (m.in. Hematfar, Karimdavijani, Rostami, Ghahri Saremi 2015, s. 59–61; Rodrigues Vaz, Zarelli Rocha, D' Brasoles Gonçalves Werutsky, Selig, Tchola Morales 2015, s. 27–29; Marat 2015, s. 17–27). Metody przedstawione w tabeli 3 mają zarówno mocne, jak i słabe strony. Metody oparte na kapitalizacji rynkowej oraz metody oparte na zwrocie z aktywów pozwalają dokonać pomiaru w jednostkach pieniężnych. Są one przydatne przy przejściach i łączeniu się spółek oraz ich wycenie giełdowej. Powstały one na podstawie rachunkowości, co ułatwia ich stosowanie i zrozumienie przez specjalistów z zakresu księgowości. Wycena za pomocą tych metod daje możliwość porównania ze sobą przedsiębiorstw. Jednak konieczność zaprezentowania wszystkich elementów kapitału intelektualnego w ujęciu pieniężnym jest wadą tych metod. Słabą stroną metod opartych na kapitalizacji rynkowej jest ich ograniczoność, nie mogą one bowiem być stosowane w jednostkach niedochodowych oraz w organizacjach sektora publicznego, natomiast metody oparte na zwrocie z aktywów są bardzo wrażliwe na zmiany stóp procentowych i stóp dyskontowych (Paliszkiewicz, 2009, s. 120).

Pozostałe dwie grupy metod – bezpośredniej wyceny i kart wyników – są łatwiejsze i szybsze do zastosowania na różnych poziomach jednostki oraz stwarzają możliwość zaprezentowania bardziej szczegółowego obrazu przedsiębiorstwa. Można je stosować we wszystkich jednostkach, w tym też niedochodowych oraz organizacjach sektora publicznego, jednak metody te ze względu na zastosowanie w nich mierników zależnych od typów i celów organizacji nie umożliwiają porównania ze sobą przedsiębiorstw (Paliszkiewicz, 2009, s. 120–121).

Jak wynika z rozważań, żadna metoda nie jest idealna i z tego względu nie została zaadaptowana przez tradycyjną rachunkowość. Brak jednolitych standardów pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego może być impulsem do dalszych badań w tym zakresie. Jednak w dobie gospodarki opartej na wiedzy nie obejdzie się bez opracowania i wdrożenia do powszechnego użytku tych standardów.

Uwagi końcowe

Na temat kapitału intelektualnego w rachunkowości można znaleźć wiele publikacji naukowych. Analiza zawartych w nich definicji kapitału intelektualnego, metod pomiaru jego wartości oraz sposobu pojmowania go przez współczesną rachunkowość pozwala zauważyć, że brak jednolitych standardów pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego na potrzeby rachunkowości:

- a) przyczynia się do formułowania przez naukowców nowych teorii w nauce rachunkowości, to jest definicji kapitału intelektualnego oraz koncepcji jego wyceny,
- b) wnosi do teorii rachunkowości nowe obszary badawcze.

Na tej podstawie (Dobija, 2014, s. 149) można stwierdzić, że wycena kapitału intelektualnego stanowi nowy paradygmat współczesnej rachunkowości³. Osoby zajmujące się problematyką kapitału intelektualnego dążą do wypracowania takich metod jego pomiaru i wyceny w rachunkowości, które przyczyniłyby się do wypełniania w większym stopniu jej funkcji informacyjnej. Rozwiązanie problemu pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego oraz jego prezentacji w sprawozdaniu finansowym między innymi:

- a) przyczyniłyby się do uwzględnienia w sprawozdaniu finansowym informacji o wszystkich zasobach niematerialnych przedsiębiorstwa, a tym samym do wiernego i rzetelnego odzwierciedlenia sytuacji majątkowej i finansowej jednostki gospodarczej;
- b) wpłynęłyby na decyzje podejmowane przez jednostki gospodarcze i ich interesariuszy.

Literatura

- Bombiak, E. (2012). Wycena kapitału intelektualnego na przykładzie Wawel S.A. – studium przypadku. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach*, 95, Seria: Administracja i Zarządzanie, 22, 229–244.
- Brooking, A. (1996). *Intellectual Capital: Core Asset for the Third Millennium Enterprise*. New York: International Thomson Business Press.
- Chranawski, A.R., Głażewska, I. (2011). Aktywa niematerialne jako istotna determinanta wartości przedsiębiorstwa. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania (Polish Open University)*, 3 (53), 1–22.
- Derun, I. (2013). The Essence of Intellectual Capital in Economics and Accounting. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 35, 4, 498–511.
- Dobija, D. (2004). *Pomiar i sprawozdawczość kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa*. Warszawa: Wyd. WSPiZ im. Leona Koźmińskiego.
- Dobija, M. (red.). (2014). *Teoria rachunkowości. Podstawa nauk ekonomicznych*. Kraków: Wyd. UE w Krakowie.
- Edvinsson, L., Malone, M.S. (1997). *Intellectual Capital. Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Roots*. New York: Doubleday, Los Angeles: Cuzzency.
- Edvinsson L., Malone M.S. (2001). *Kapitał intelektualny*. Warszawa: PWN.
- Fijałkowska, J. (2012). Analiza porównawcza wybranych metod pomiaru i wyceny kapitału intelektualnego. *Journal of Management and Finance*, 1, 3, 415–425.
- Hematfar, M., Karimdavijani, M., Rostami, Y., Ghahri Saremi, S. (2015). Overview of Intellectual Capital. *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 5 (10S), 56–62.
- <http://ksiegowosc.infor.pl/obrot-gospodarczy/dzialalnosc-gospodarcza/697420,Kapitał-przedsiębiorstwa-i-zrodła-jego-pozyskiwania.html> (29.02.2016).

³ Rachunkowość jest nauką, w której ramach można wyróżnić paradygmaty w rozumieniu T. Kuhna oraz paradygmaty w bardziej ogólnym rozumieniu. Według A. Karmańskiej (2009) w rachunkowości można wyodrębnić następujące paradygmaty:

- a) **paradygmat społeczno-ekonomiczny**, który skłania do poszukiwania rozwiązań umożliwiających rachunkowości wypełnienie funkcji informacyjnej w obszarze społeczno-ekonomicznym;
- b) **paradygmat metody bilansowej**, który wyznacza ogólne ramy dla tworzenia obrazu podwójnie klasyfikowanej wartości, nie wyznaczając jednocześnie sposobów pomiaru tej wartości;
- c) **paradygmat pomiaru wartości ekonomicznej**, który będzie musiał pogodzić dwa bieguny wartości: przedmiotowy i podmiotowy oraz będzie musiał wyrastać z paradygmatu społeczno-ekonomicznego i paradygmatu metody bilansowej.

- <http://philosophicalthinktank.blogspot.com> (11.02.2016).
- Janasz, K. (2008). Kapitał jako podstawa rozwoju przedsiębiorstwa. *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego, 1*, 169–179.
- Karmańska, A. (2009). *Wartość ekonomiczna w systemie informacyjnym rachunkowości finansowej*. Warszawa: Difin.
- Kijek, T. (2012). Kapitał ludzki jako źródło przewagi konkurencyjnej przedsiębiorstwa. W: D. Kotlorz (red.), *Ekonomiczne i społeczne aspekty funkcjonowania współczesnego rynku pracy* (s. 29–37). Katowice: Wyd. UE w Katowicach.
- Kwiecień, M., Iwasieczko, B. (2009). *Kapitał intelektualny a ład korporacyjny a rachunkowość*. W: E. Okoń-Horodyńska, R. Wisła (red.), *Kapitał intelektualny i jego ochrona* (s. 121–135). Warszawa: Instytut Wiedzy i Innowacji.
- Marat, D. (2015). *Intellectual Capital Measurement in IT Industry*. Saint-Petersburg: Saint-Petersburg State University Graduate School Of Management & Lappeenranta University Of Technology (LUT).
- Marr, B., Schiuma, G., Neely, A. (2004). Intellectual Capital – Defining Key Performance Indicators for Organisational Knowledge Assets. *Business Process Management Journal, 10, 5*, 551–569.
- Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 38 „Aktywa niematerialne” (MSR 38) (2014). W: Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) obejmujące Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR) oraz Interpretacje według stanu na dzień 1 stycznia 2013 r. Warszawa: SKWP i IASB.
- Niemczyk, L. (2011). Rachunkowość zasobów wiedzy przedsiębiorstwa. *Gospodarka Narodowa, 5–6*, 105–122.
- Niemczyk, L. (2014). Analiza finansowa przedsiębiorstwa bazującego na wiedzy. *Gospodarka Narodowa, 4*, 143–164.
- Niemczyk, L. (2015a). *Kapitał intelektualny w księgach rachunkowych oraz sprawozdawczości przedsiębiorstwa*. Rzeszów: Wyd. UR.
- Niemczyk, L. (2015b). Gospodarka oparta na wiedzy a kierunek dalszego rozwoju rachunkowości – przyczynek do badań interdyscyplinarnych. *e-Mentor, 2* (59), 65–68.
- Paliszkievicz, J.O. (2009). Próby wyceny kapitału intelektualnego – identyfikacja podstawowych problemów. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej, 78*, 117–125.
- Paździor, A. (2009). Sprawozdawczość finansowa i kapitał intelektualny. *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości, 107* (51), 109–118.
- Rodrigues Vaz, C., Zarelli Rocha, P.R., D’ Brasoles Gonçaves Werutsky, V., Selig, P.M., Tchola Morales, A.B. (2015). Measurement Models of Intellectual Capital for the Decision Making and Performance Variables. *Global Journal of Management and Business Research: G Interdisciplinary, 15, 1*, 23–30.
- Skrzypek, E. (2014). Pomiar kapitału intelektualnego w przedsiębiorstwie – aspekty metodyczne. *Studia Metodologiczne, 32*, 95–116.
- Stańczyk, J., Kryński, Z. (2007). Metody pomiaru wartości kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy, 10*, 225–254.
- Staszal, A., Pamuła, G. (2015). Problem pomiaru kapitału intelektualnego przedsiębiorstwa. W: Woźniak K. (red.), *Narzędzia analityczne w naukach ekonomicznych* (s. 13–18). Kraków: Mfiles.pl.
- Ujwary-Gil, A. (2010). Kapitał intelektualny – problem interpretacji kluczowych terminów. *Organizacja i Kierowanie, 2* (140), 87–104.
- Urbanek, G. (2007). *Pomiar kapitału intelektualnego i aktywów niematerialnych przedsiębiorstwa*. Łódź: Wyd. UŁ.
- Ustawa z 29.09.1994 o rachunkowości. Dz.U. 2013, poz. 330, z późn. zm.
- Wójcik-Jurkiewicz, M. (2011). Kapitał intelektualny w teorii i praktyce rachunkowości. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 668, Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia, 41*, 321–329.

THE EVALUATION OF THE INTELLECTUAL CAPITAL AS THE PARADIGM OF CONTEMPORARY ACCOUNTING

Abstract: *Purpose* – analysis of the way of comprehending the intellectual capital in contemporary accounting and methods of measurement of his value is a purpose of the article.

Design/methodology/approach – the following research methods were used in the study: source analysis, inductive and deductive reasoning observation method.

Findings – in the study they showed that including the intellectual capital in the traditional system of accounting was important, but with difficult task of contemporary accounting.

Originality/value – developing uniform valuation standards of the intellectual capital is essential for the correct realization of the function of the information accounting of going concerns in the economy based on the knowledge. The problem of the evaluation of the intellectual capital constitutes the paradigm of accounting.

Keywords: intellectual capital, intangibles sets, paradigm

Cytowanie

Zygmąński, T. (2016). Wycena kapitału intelektualnego jako paradygmat współczesnej rachunkowości. *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, 2/1 (80), s. 189–200; www.wneiz.pl/frfu.